

© Jordi Boleda

JANE GOODALL: HUMANISME A TRAVÉS DELS XIMPAZÉS

Xavier Duran

Quan Jane Goodall (Londres, 1934) va començar a explicar a altres científics que segons les seves observacions els ximpanzés tenien personalitat i sentiments i posseïen cultura, va trobar unes lògiques reticències. Era a començament dels anys seixanta i aleshores es creia que determinats comportaments eren únics de l'espècie humana. Però a poc a poc van anar apareixent evidències. El català Jordi Sabater Pi havia observat –segons ell, abans que Goodall– que els ximpanzés de Guinea Equatorial utilitzaven eines per obtenir menjar i que els ximpanzés de llocs diferents feien servir estris diferents. El comportament encaixava en allò que considerem cultura: no es tracta de comportaments innats, sinó apresos i que depenen de l'entorn.

Goodall va anar a Tanzània l'estiu del 1960 per treballar amb el paleontòleg Louis Leakey. Aquest pensava que si descobríem nous aspectes sobre el comportament dels primats més propers a l'espècie humana també podríem aprofundir en el coneixement de l'evolució de l'home. Però per Goodall conèixer els ximpanzés també ens ajuda a saber més de nosaltres mateixos, dels humans actuals: «Ens ensenya que no estem tan separats de la resta dels animals. Que formem part del mateix grup. És una lliçó d'humilitat.» Una lliçó corroborada ara per la genètica: «Saber que compartim un 99% del genoma amb els ximpanzés ens fa veure que estem més a prop del que podríem pensar fa uns anys. Això hauria de portar a acceptar encara més que som un element més del regne animal i respectar aquests sorprenents primats amb què compartim el planeta i amb què ara sabem que estem absolutament emparentats», explica la primatòloga.

Ser animals amb cultura té aquests condicionants. No els mou l'instint, sinó allò que han après i, per tant, hi deu haver hagut membres de la seva espècie que els hi ensenyin: «Els ximpanzés aprenen observant els altres. Els que han perdut la mare o n'estan separats, com els animals orfes que acollim, necessiten aprendre novament a ser ximpanzés i

han d'estar en grups abans de ser alliberats.» Després, poden ser reintroduïts a la vida salvatge.

■ UNA EXISTÈNCIA AMENAÇADA

Tot i això, els ximpanzés reintroduïts no es troben un entorn on la seva supervivència serà fàcil. Des de fa uns anys, els primats en general pateixen molts problemes, que varien a cada lloc: «A Tanzània, on he fet recerca durant 45 o 46 anys –ens diu Goodall–, el gran problema és la destrucció de l'hàbitat. La població de ximpanzés està dispersa. I a l'Àfrica Central, a la conca del riu Congo, el problema és la cacera comercial. Això passa perquè empreses estrangeres explotadores de fusta destrueixen la selva per fer-hi carreteres i fer-hi passar els camions. Això provoca que es formin grans àrees obertes on els caçadors desapareixen a tot allò que es pugui menjar: elefants, antílops, ximpanzés... Un cop a les ciutats, les elits paguen molt més per aquestes peces que no pas per un pollastre, perquè és la seva cultura gastronòmica.»

En vistes d'això, com es pot convèncer la gent perquè protegeixi l'entorn? Goodall ens exposa les passes que cal seguir: «El més important és fer veure a la gent de la zona que representen un paper molt important en la conservació del territori. Però quan no et pots alimentar a tu ni a la teva família, destrueixes l'entorn buscant aliment. Per això, el primer que cal fer és eliminar la pobresa de manera sostenible. Una vegada fet açò és quan poden començar a experimentar com són de fascinants els ximpanzés. I aleshores voldran ajudar. El problema és que aconseguir aquesta conscienciació és molt més difícil a la conca del Congo, perquè allà la caça és molt comercial i dóna molts diners.»

Millorar la vida de la gent, doncs, és el primer pas per poder protegir l'entorn i els animals que hi habiten: «A la reserva de Tchimpounga, creada el 1999 –assenyala–, hem treballat per millorar la vida de la gent. La població dels voltants se'n beneficia, perquè

**«SABER QUE COMPARTIM
UN 99% DEL GENOMA
AMB ELS XIMPAZÉS ENS FA
VEURE QUE HI ESTEM MÉS
A PROP DEL QUE PODRÍEM
PENSAR FA UNS ANYS»**

JANE GOODALL

l'economia creix, es creen llocs de feina, s'inicien programes per al jovent. I el nostre programa Roots & Shoots ("arrels i brots") s'ha desenvolupat a vora cent països de tot el món, fent conèixer als joves els problemes de l'entorn, les coses que poden fer i les oportunitats que els dona l'educació. Així, ajudem a salvar els ximpanzés i a reintroduir-ne tants com podem a la vida salvatge, al mateix temps que millorem la vida de la gent.»

Però, quanta gent no li deu haver dit que gasten molt en animals i poc en persones? «Hi ha gent que ho diu –respon–, però probablement gastem més diners en la gent. I en segon lloc, cal dir que si la destrucció de l'entorn continua, perjudica la població. Per exemple, a la conca del Congo hi ha poblacions de pigmeus. Quan les empreses fusteres s'instal·len en un lloc, paguen diners als pigmeus perquè cacin per proporcionar-los menjar. Però quan l'empresa acaba els seus treballs i se'n va a un altre lloc, deixa més de dues mil persones fora del seu lloc habitual, en una zona que ha quedat destrossada. Allà ja no hi ha arbres, ni animals. Els pigmeus han perdut el seu futur. Per això, cal explicar al món que no podem destruir la natura.»

■ UN ESTIL DE VIDA INSOSTENIBLE

La seva batalla més recent és alertar sobre el risc que presenta la nostra manera d'alimentar-nos. *Otra manera de vivir* és el títol del seu darrer llibre, editat en castellà per Lumen. A l'obra, Goodall explica que va prendre consciència del perill de desaparició que amenaçava els ximpanzés en un congrés a Chicago el 1986. Allà assistí a un sopar on, amb l'estómac fet un nus, no va menjar res i es va dedicar a mirar els altres comensals, i constatà que «sota l'aparença suposadament civilitzada de l'*Homo sapiens* del segle xx hi podia veure molt bé el mateix tipus de conducta que durant tant de temps havia observat en els ximpanzés». A banda d'això, va comprendre que els problemes d'aquests primats estaven estretament relacionats amb els generals de l'Àfrica i que en molts casos aquests es podien relacionar amb «l'insostenible estil de vida de les elits socials de tot el món». I especialment l'alimentació.

Això la va fer investigar i va deduir que una de les principals amenaces per al planeta era «el gran negoci de l'agricultura moderna, que deixa plaguicides en el sòl, destrueix la selva tropical per obtenir pastures per al vacum i administra antibiòtics als animals facilitant el sorgiment de soques resistents que produeixen infeccions que no es poden aturar».

El llibre és contundent i l'autora no estalvia expressions no gaire afortunades, com «assassins químics» per referir-se als productes sintètics que utilitzen els agri-

cultors –oblida que un producte no és innoce o aconsellable pel simple fet de ser natural. També considera que una alternativa de la indústria als plaguicides, la manipulació genètica, «podria tenir conseqüències igual de desastroses». Goodall reconeix que «no tenim proves dels efectes de tot això a llarg termini, però tampoc la seguretat que no sigui dolent».

Al seu llibre posa exemples esgarrifosos sobre el tracte als animals. En un apartat titulat «Vedella: allò que ha sentit és veritat», explica que per obtenir carn blanca a gust de molts consumidors als vedells se'ls deixa en un espai molt reduït i en les últimes setmanes de vida se'ls administra una dieta sense ferro. I narra els intents no reeixits de Robert F. Kennedy fill de lluitar contra els grans empresaris del sector porcí nord-americà i que, pel que sembla, van acabar amb la victòria d'aquest segon, que, segons Goodall, s'ha vist deslliurat de responsabilitat sobre els residus que produeix.

Per combatre tot això, Goodall explica que el consumidor, amb senzilles eleccions, pot fer canviar aquesta situació si opta per aliments més naturals, de productors locals, i si tria bé els productes que compra i vigila els seus hàbits. «Hem de tenir en compte què mengem, què vestim, com interactuem», conclou.

Però, a més, observant els problemes globals del planeta, Goodall té raons per a l'esperança. D'una banda perquè hi ha possibilitats de millora amb programes de desenvolupament humà per a l'Àfrica, invertint en salut i en educació. Això desacceleraria el creixement de població i ajudaria a fer respectar els hàbitats naturals.

La primatòloga basa la seva esperança en quatre raons. Una és que finalment «hem començat a comprendre i a afrontar els problemes que ens amenacen a nosaltres i a la supervivència de la vida a la terra tal com la coneixem». En segon lloc, perquè a tot arreu observa gent jove amb energia, entusiasme i decisió per afrontar els problemes ambientals i globals. I això està relacionat amb la seva tercera raó: l'indomable esperit humà. «Allà on hi ha un problema –diu– també hi ha gent preparada per treballar per resoldre'l, fins i tot arriscant la seva vida».

La quarta raó és la resiliència de la natura, la seva capacitat per retornar al seu estat anterior. Ha vist llocs arrasats on tot ha rebrotat, ha vist espècies al límit de l'extinció recuperant-se. És per això que espera que hi hagi una «collita d'esperança». Tot i que aquesta resiliència de la natura no assegura necessàriament la permanència d'un cert model social, d'una certa idea de desenvolupament. ☺

MÉS INFORMACIÓ

INSTITUTO JANE GOODALL. *Instituto Jane Goodall*. <www.janegoodall.es>.

JANE GOODALL INSTITUTE. *The Jane Goodall Institute*. <www.janegoodall.org>.

Xavier Duran. Periodista científic.